

ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ

η θυσία

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Η ΘΥΣΙΑ

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

Αχ οι φίλοι μου,
Εστία, 1980

Τα δέντρα που τα λένε Ντίβι-Ντίβι,
διηγήματα, Καστανιώτης, 1983

Όταν φύγαμε...,
μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1986

Καρδιά από πέτρα,
12 ιστορίες με ταξίμετρο, Καστανιώτης, 1995

Ο Κάβος του Αγίου Αγγέλου,
μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1999

Ποθητή, χρόνια σαν τη φωτιά,
μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 2002

Ο δρόμος της γοργόνας,
μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 2005

Γυναίκα με τριαντάφυλλο,
διηγήματα, Καστανιώτης, 2006

ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ

Ο κήπος με τ' αγάλματα,
μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1980

Ιόλη ή Τη νύχτα που ξεχείλισε το ποτάμι,
μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1981

Οι θεατρίνοι,
διηγήματα, Καστανιώτης, 1994

Κάποτε ο κυνηγός...,
μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1996

Η νύχτα με τον ήλιο,
Καστανιώτης, 2006

ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ

Η ΘΥΣΙΑ

Ιστορικό μυθιστόρημα

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη — Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία — 267

Ελένη Σαραντίτη, *Η θυσία*

Υπεύθυνος έκδοσης Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια Εύα Καλεύρα

DTP Παναγιώτης Καπένης

Φιλμ-μοντάζ Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright © Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη) και

Ελένη Σαραντίτη, Αθήνα 2009

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Νοέμβριος 2009

Η παρούσα είναι η δεύτερη εκτύπωση, Ιανουάριος 2010

Κ.Ε.Τ. 6842 Κ.Ε.Π. 47/10

ISBN 978-960-16-3471-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ, ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: Ν. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ 122, 563 34 ΘΕΣ/ΝΙΚΗ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

A little of Leonidas lies in the fact that I can go where I like
and write what I like. He contributed to set us free.

(Υπάρχει κάτι από τον Λεωνίδα στο γεγονός ότι εγώ μπορώ
να πάω όπου θέλω και να γράψω ό,τι θέλω.
Συνέβαλε στο να είμαστε εμείς ελεύθεροι.)

WILLIAM GOLDING, *The Hot Gates*

Η ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΜΟΥ είχε χορέψει και για μένα, αποκλειστικώς για μένα, την τρίτη νύχτα μετά την απαγωγή. Μου είχε αφιερώσει τον χορό της κι εγώ είχα αισθανθεί το δώμα να υψώνεται και να πλαταίνει. Και πως η νύχτα έξω γινόταν πρωινό. Και πως τα μακρινά ουρλιαχτά των ζώων άλλαζαν σε τρυφερούς ψιθύρους. Πως τ' άστρα τρέμιζαν. Πως μετεβλήθη το σύμπαν ένωσα με τον χορό της. Είχα εμπρός μου το φως των οφθαλμών μου, την δική μου πλέον Γοργώ, και δεν τολμούσα να κάνω ένα βήμα. Ούτε την αναπνοή μου δεν μπορούσα καλά καλά να πάρω. Την είχα απαγάγει δυο μερόνυχτα πριν κι ακόμη δεν την είχα χαρεί.

Είναι γνωστό σε όλους ότι στην Σπάρτη επιβιώνει ακόμη ο γάμος με αρπαγή. Πανάρχαιη μορφή ζευγαρώματος, αναγόμενη σε χρόνους σκοτεινούς. Την απήγαγα, λοιπόν, και ήταν στην πιο καλή της ώρα. Μόλις περασμένα τα είκοσι. Ούτε μικρή και ανώριμη, ούτε μεγάλη και κουρασμένη, παρά γυναίκα στην πλήρη ακμή και αίγλη της. Γεμάτη εμπειρίες και φρόνηση. Με σώμα σφριγηλό. Καμπύλες γλυκές. Α, η Γοργώ μου. Φυσικά η απαγωγή ήταν προσυνηνομημένη. Ο βασιλέας Κλεομένης Α', ετεροθαλής αδελφός μου και πατέρας της περιγίπισσας, λίγον καιρό προ του θλιβερού και ορισμένως ανεξίτηλου θανάτου του, είχε δώσει έμπλεος ευτυχίας την

συγκατάθεσή του. Με τον τρόπο του αυτόν τήρησε τα αρχαία, όχι μόνο σπαρτιατικά, βασιλικά έθιμα, καθώς οι γάμοι μεταξύ στενών συγγενών, και ιδιαιτέρως μεταξύ θείων και ανιψιών, δεν είναι κάτι ασυνήθιστο ή πρωτοφανές, όπως φέρ' ειπείν το μαρτυρά και ο γάμος του πατέρα μου Αναξανδρίδα Β' με την κόρη της αδελφής του και μητέρα μου. Ω αγάπη ανάμεσά τους, και ω σεβασμός και ευπρέπεια! Αλλά επ' αυτών ίσως επανέλθω αργότερα. Πρέπει. Τώρα αναθυμούμαι την βασιλίσσά μου. Την οποία απήγαγα βράδυ του μηνός Δελχινίου. Ανοιξιάτικο βράδυ πνιγμένο στις μυρωδιές. Ευωδίαζε ο τόπος κι αυτή στεκόταν ατάραχη, γαλήνια, καθώς με περίμενε μόνη πίσω από την κυρία είσοδο του βασιλικού οίκου. Ολομόναχη. Όλοι οι άλλοι, προσωπικό, δούλοι, συγγενείς είχαν συνεννοηθεί να εξαφανισθούν. Την άρπαξα ασθμαίνοντας από την αγωνία μα και την χαρά, από ψηλά η Κυρά του ουρανού χαμήλωνε κατακίτρινη, ένα αηδόνι ακουγόταν μέσα από την ρεματιά, φυσούσε αεράκι δροσερό, ευεργετικό, τα αστέρια μεγεθύνονταν κι εγώ έτρεξα με το πολύτιμο φορτίο στα χέρια μου. Βάδισα στο σκοτάδι μέχρι την άμαξα που χανόταν στις σκιές, την απέθεσα με προσοχή, φόβο και τρυφερότητα, έτσι όπως θα απέθετε η νέα μητέρα το βρέφος της, κι αμέσως κατευθύνθηκα με το πολύτιμο λάφυρο προς την κατοικία μου. Βιαζόμουν να την παραδώσω στις γυναίκες για την καθιερωμένη προετοιμασία.

Μια γυναίκα που εκτελούσε χρέη παρανύμφου, καλούμενη νυμφεύτρια, την παρέλαβε και, κατά το έθιμο, αρχικώς της έκοψε τα μαλλιά. Όλα. Με ξυράφι. Μια παριστάμενη δούλα αργότερα έλεγε πως έλαμψε το δάπεδο από όλον εκείνον τον ξανθό θησαυρό. Την ολόχρυση κόμη της η Γοργώ δεν θα την άφηνε ποτέ πια να πέφτει

ελεύθερη στους ώμους, να ακολουθεί τις κινήσεις του σώματός της, να χορεύει μαζί της, να αθλείται, να ιδρώνει μαζί της, να ριγά, να κυματίζει όπως περπατά, να απλώνεται σαν χρυσοῦφαντο πολύτιμο ύφασμα όταν πλαγιάζει. Ως παντρεμένη η Σπαρτιάτισσα ή διατηρεί αρκετά κοντά τα μαλλιά της, ή τα σηκώνει ψηλά πλέκοντάς τα σε διάφορα σχήματα. Και, όπως είναι η συνήθεια, στις εξόδους της τα καλύπτει. Η βασίλισσά μου έχει γερές, στιλπνές πλεξούδες που της στεφανώνουν τέλεια την κεφαλή. Έπειτα η νυμφεύτρια με τις βοηθούς της την έντυσαν με έναν ανδρικό μανδύα και υποδήματα ανδρικά επίσης, έδεσαν στην μέση της μια τραχιά ζώνη, την οποία έπρεπε να λύσω εγώ όταν θα πλαγιάζαμε μαζί, και την ξάπλωσαν σε καλαμένια κλίνη με στρώμα αχυρένιο. Καταγής. Φεύγοντας από το δωμάτιο οι γυναίκες πήραν μαζί τους και το φως. Την είδα για λίγο πολύ αργά την νύχτα. Ξημέρωμα ίσως. Προσπάθησα να την διακρίνω στο ελάχιστο φως που ερχόταν απ' έξω, άγγιξα τους ώμους της απαλά και έφυγα για τον στραώνα και τους συντρόφους μου. Το ίδιο επανελήφθη και την επόμενη νύχτα. Την πλησίασα νηφάλιος, ήρεμος, την εθώπευσα μια στιγμή κι έπειτα έφυγα. Έμπαινα κι έβγαινα αθόρυβα. Σαν τον κλέφτη. Έτσι έπρεπε. Την τρίτη όμως έμεινα κοντά της. Όλη την ευλογημένη νύχτα...

Ομολογώ πως παρατήρησα με κάποιο ρίγος την κουρεμένη της κόμη, αφού η νυμφεύτρια ή πιθανόν έδειξε υπερβολικό ζήλο με το ξυράφι της, ή έτρεμαν τα χέρια της λόγω συγκίνησης. Την αγαπούσε πολύ την πριγκίπισσα. Πάντως εκείνο ήταν κούρεμα μικρού αγοριού, ασύμμετρο και άκομφο. Στο δε δειλό, τρεμάμενο φως της λυχνίας το πρόσωπό της μια χλόμιαζε, μια ζωήρευε,

και ας της έλειπε το στολίδι των μαλλιών, η ομορφιά της στίλβωνε μέχρι και το ταπεινό στρώμα. Τα ανδρικά ρούχα με τα οποία την είχαν ντύσει, όπως το επιτάσσουν συνήθειες αιώνων, τα αφήρεσε μόλις με αντελήφθη, και με αντελήφθη αμέσως, παρότι προσπάθησα να μπω αθόρυβα και σχεδόν τοίχο τοίχο, με προφύλαξη, λόγω της συστολής που με κατείχε. Είχε στρέψει το πρόσωπό της προς το μέρος μου, είχε σηκώσει το κουρεμένο κεφάλι, με είχε κοιτάξει με μεγάλη ένταση και ξάφνου είχε τιναχθεί μπροστά μου ολόγυμνη, σαν ένας έφηβος στο ποτάμι. Και έτσι δροσερός και μυρωμένος. Και ακριβώς έτσι με κοίταξε. Με χίλια μύρα στο βλέμμα της, που, αν το πλησίαζες πολύ, τυφλωνόσουν από τους γαλανούς κρυστάλλους που εξέπεμπε στο ημίφως. Έπειτα η γλυκιά φωνή μιας αηδόνας, λυγμική και χαμηλότονη, απλώθηκε δειλιά στο δωμάτιο. Ήταν η πριγκίπισσα που τραγουδούσε:

«Ο γάμος που ονειρεύοσουν να που 'γιν' επιτέλους
και την παρθένα που 'θελες την έχεις
πια δική σου, τυχερέ μου, αλλά με τι γαμπρέ μου
να σε παρομοιάσω; α, ναι· με
λυγερό κλαδί, μ' αυτό προ πάντων».¹

Δεν μου έδωσε την ευκαιρία να της λύσω την ζώνη, να την γυμνώσω, δεν με άφησε να την πάρω στα χέρια και φιλώντας την ασταμάτητα να την οδηγήσω στο νυφικό κρεβάτι που περίμενε στρωμένο και στολισμένο με περύτεχο κλινοσκέπασμα.

1. «ὄλβιε γάμβρε σοὶ μὲν δὴ γάμος ὡς ἄ / ραο ἐκτετέλεστ' ἔχης
δὲ παρθενον ἄνα / ρᾶο τίωι σ' ὦ φίλε γάμβρε κάλωσ / ἔϊκάσδω; ὕρ-
πακι Φραδίνωι σε μάλιστ' / ἔϊκάσδω». Σαπφώ, ανασύνθεση και απόδοση Οδυσσέας Ελύτης, Ίκαρος, 1984.

«Θα χορέψω. Θα χορέψω μόνο για σένα. Αλλά αργότερα. Τώρα θα χορέψω για την Τοξοφόρο που μας παραστέκει απόψε. Την Αρτέμιδα. Ω ψυχή μου, για την Λεχώ. Την νιώθω. Ειν' εδώ, είναι παρούσα...»

Και χόρευε σιωπηρά μα με χίλιες μελωδίες και ρυθμούς εντός της. Το έβλεπες, σπαρταρούσαν και κυμάτιζαν τα σπλάγγνα της. Τα όργανά της. Είχε κλεισμένα τα μάτια. Ποιος ξέρει πού πλανιόταν, πού ταξίδευε. Με ποιους συνομιλούσε. Αραιά και πού στα χείλη της σχηματιζόταν ένα ανάλαφρο, μόλις διακριτό μειδίαμα. Ήταν, με μια λέξη, υπέροχη.

Ξημέρωνε όταν την πήρα στην αγκαλιά μου και την απέθεσα με ευλάβεια στην συζυγική πλέον κλίνη. Ήταν ζεστή σαν νεογέννητο αλεπουδάκι. Και τρυφερή όπως τα κλωσσοπουλάκια μόλις σκάνε από το αβγό. Αλλά και παράφορη και παθιασμένη όπως οι νέες που υπηρετούν στην Κόρινθο, ψηλά, στην κορυφή του Ακροκορίνθου, τον ναό της Αφροδίτης. Ιέρειες, δούλες και πόρνες μαζί οι γυναίκες αυτές, είναι τα ζωντανά αφιερώματα που προσφέρονται από τους πιστούς στην θεά: θα την υπηρετήσουν και αυτήν και την θεραπεινίδα της την Πειθώ. Ο μεγάλος αριθμός των ταξιδιωτών, η σημαντική κίνηση του λιμανιού, τις καθιστά απαραίτητες για την ψυχαγωγία των περαστικών αλλά και για την λατρεία της θεάς, που το ιερό της στέκει απ' αιώνας σ' αυτό το σκληρό τοπίο και το άγαλμά της παριστάνεται με πανοπλία. Οι ιερόδουλες αυτές, όπως και οι υπόλοιπες ιέρειες του ελληνικού κόσμου, συμμετέχουν ενεργά σε όλες τις τελετές. Γνωρίζουν όμως και την τέχνη τού να δίνουν και να δέχονται χαρά και ηδονή, απόλαυση συνεχή, γνωρίζουν τα μυστικά του σώματος και της ψυχής τα απόκρυφα. Και του πιο απομονωμένου και αποκρουστικού άνδρα

τα όνειρα. Τις ξέρω. Ή μάλλον τις ήξερα. Την Μέλισσα δε την θυμούνται ακόμη.

Κρατώ από αυτήν μια ανάμνηση γλυκιά, ανάμεικτη με θαυμασμό και έκπληξη, ότι στον έρωτα ήταν ορμητική και ασταμάτητα σαν πουλάρι. Η σχεδόν βαθυκύανη κόμη της απλωνόταν σαν σεντόνι στην ράχη της. Το δωμάτιο εκείνη την ημέρα μύριζε ευχάριστα αλλά κάπως βαριά. Είχε η Μέλισσα προηγουμένως κάψει στο θυμιατό μερικές χρυσές στάλες από λίβανο. Στην είσοδο, εμπρός από ένα βαρύτιμο ερυθρό παραπέτασμα, στεκόταν όρθιο και ακίνητο ένα αλλόκοτο ζώο. Αιλουροειδές. Λίγο τρομακτικό παρά την ομορφιά του. Άγρια ομορφιά. Είχε πόδια πανύψηλα και μακρύ λαιμό. Το σώμα του ήταν λεπτό και μυώδες, με κοντό, σταχτί και γυαλιστερό τρίχωμα. Δυσανάλογα μεγάλα αυτιά, τεντωμένα και τριγωνικά, και το πρόσωπο τριγωνικό και αυτό, λεπτό, με υπερμεγέθη μάτια στο χρώμα του σκαρβαβίου. Μάτια λαμπερά και στοχαστικά. Μάτια που έδειχναν να γνωρίζουν τα πάντα αυτού του κόσμου· και του ορατού και του αόρατου. Το όλον του απέπνεε μian αύρα ανεξαρτησίας και αριστοκρατικότητας. Εντυπωσιάσθηκα. Όμοιό του δεν είχα ξαναντικρίσει. Φορούσε ένα χρυσοποίκιλτο περιλαίμιο, διάστικτο από πολύτιμους λίθους που άστραφταν.

«Ήρθε από την Αίγυπτο, μου την έφερε ο πλοίαρχος του “Μαίρα”. Δώρο. Κατάγεται, λέει, από αρχαία φυλή. Ιερή. Οι πρόγονοί της ζούσαν σε άγρια κατάσταση στις ερήμους. Κυνηγοί. Τώρα οι περισσότεροι κατοικούν σε ανάκτορα ή σε ναούς. Γαλές τις λένε και εξημερώθηκαν αρκετά. Όχι εντελώς...» μου ικανοποίησε την περιέργεια η Μέλισσα χαμογελώντας. Έπειτα συνέχισε χαϊδεύοντας τα πυκνά μακριά μαλλιά της, στέλνοντας συγχρόνως

βλέμματα αγάπης και υποταγής στο όντως παράξενο ζώο. «Ο πλοίαρχός μου με πληροφόρησε ότι είναι το πρώτο ζώο αυτού του γένους που ταξίδεψε μακριά. Και πως στην αρχή μελαγχολούσε και διαρκώς κοιτούσε τον ορίζοντα. Τώρα αγαπηθήκαμε και ησύχασε. Μα ακόμη θυμάται. Μου το λένε τα μάτια της που σκοτεινιάζουν συχνά. Αλλά μην την κοιτάς έτσι, θα αγριέψει. Ξέρεις, είναι φύλακας. Ο φύλακός μου. Το όνομά της είναι Νεφερτίτη, που σημαίνει “Η ωραία που έρχεται”. Ο πλοίαρχος Ζήνων με πληροφόρησε ακόμη πως αυτό ήταν το όνομα μιας παλιάς βασίλισσας. Βεβαίως το αληθινό της όνομα, της βασίλισσας, ήταν Ταδουκίπα, αλλά ο κόσμος, από όπου και αν περνούσε για να φθάσει στον βασιλιά που την περίμενε να την νυμφευθεί, θαμπωμένος από την ομορφιά της, την είπε Νεφερτίτη. Η ωραία που έρχεται. Και το παλιό όνομα ξεχάστηκε. Ο πλοίαρχος άκουσε πως το ζώο αυτό φέρνει καλοτυχία σε αυτούς που το κατέχουν...»

Μα τι ωραία και ευφυής γυναίκα η Μέλισσα! Ελκυστικότητα. Αν οι κινήσεις της είχαν περισσότερη χάρη, αν οι λέξεις της μια οποιαδήποτε μουσικότητα, αν τα μέλη της ήσαν ανείπωτα λεία και ευλύγιστα, θα την συνέκρινα με την Γοργώ της νύχτας εκείνης. Που μου χαρίστηκε, που μου προσφέρθηκε αγέρωχη και σφοδρή, τρωτή και εξεγερμένη σαν τα άτια που κυκλοφορούν ελεύθερα και ανεξημέρωτα στις πλαγιές του Πάρωνα. Και μήτε χάρδια γνώρισαν μήτε γλυκόλογα επεθύμησαν. Τον επόμενο μήνα, τον μήνα Φλιάσιο,² η Κυρά μου και πριγκίπισσα των Ηρακλειδών κυοφορούσε τον γιο μας.

2. Φλιάσιος: ο μήνας Ιούνιος.

«Μ' ΑΥΤΟΥΣ τους ελάχιστους άνδρες ελπίζεις να νικήσεις τους Πέρσες, Λεωνίδα;» με είχε ρωτήσει ο έτερος βασιλέας της Σπάρτης, ο Λεωτυχίδας Β', γιος του Μενάρου, από το γένος των Ευρυπωντιδών.

Ο συμβασιλέας μου, πέντε περίπου χρόνια μεγαλύτερός μου, είχε διαδεχθεί στον θρόνο τον Δημάρατο ευθύς μετά την καθαίρεσή του, στην οποία είχε εμπλακεί φανερά και ο Κλεομένης Α', ετεροθαλής αδελφός μου και της Γοργώς πατέρας. Πριν όμως είχαν συμπλεύσει με προορισμό την Αίγινα, έχοντας κατά νου να μεσολαβήσουν για την σύναψη ανακωχής ανάμεσα στους Αθηναίους και τους Αιγινήτες που είχαν μηδίσει. Ναι, ναι, είχαν προσφέρει «γην και ύδωρ» στους πρέσβεις του Πέρση βασιλέα. Και εκεί, στην Αίγινα, οι προσπάθειές τους καρποφόρησαν. Ω, δεν αντιλέγω, ο Λεωτυχίδας έχει την φήμη γενναίου ανδρός και ατόμου ευπρεπούς και σοβαρού. Ύψηλόσωμος, με σώμα γερό και γενειάδα προσεκτικά κουρεμένη, καστανή με λευκές τρίχες που στο φως φαίνονται αργυρές. Έχει μάτια χρώματος διαφορετικού. Στο χρώμα του κάστανου το ένα, πράσινο της κυπαρίσσου το άλλο. Αυτό του προσδίδει επιπλέον σαγήνη. Ο οίκος του είναι κοντά στην Αγορά, δυο βήματα από την Ακρόπολη. Πρόκειται για απλή εξωτερικώς κατοικία, ώστε να μην προκαλεί. Στο εσωτερικό της όμως όλα

τα αντικείμενα μιλούν για εξαιρετικά ανεπτυγμένη και καλλιεργημένη αισθητική. Έπιπλα, υφάσματα, τάπητες, ακόμη και αυτά τα ελαχιστότατα διακοσμητικά, είναι βγαλμένα από τα χέρια σπουδαίων τεχνιτών. Ο ίδιος ντύνεται με ταπεινότητα, μολονότι δεν είναι καθόλου ταπεινός, διαθέτει δε το χάρισμα του λόγου. Αφότου διαδέχθηκα τον Κλεομένη συμβασιλεύαμε. Τον εκτιμώ; Κατά βάθος όχι. Αλλά παρότι συχνά διαφωνούσαμε, δεν έπαυα να εκτιμώ ότι είχα να κάνω με άνδρα ευφυή, και αν όχι απόλυτα συνεργαζόμενο, τουλάχιστον ικανό βασιλέα. Και αναμφίβολα οι φήμες ότι υφείρπαν αντιπαραθήσεις και ανταγωνισμοί μεταξύ μας δεν ήσαν διόλου ανυπόστατες. Αν και όχι ομολογημένες. Πάντως οσάκις είχαμε διαφορές, σύνηθες άλλωστε στην ανθρώπινη φύση, φροντίζαμε να μην τις οξύνουμε. Ούτε εν καιρώ ειρήνης ούτε εν καιρώ πολέμου. Εξάλλου οι ευθύνες μας απέναντι στην Σπάρτη δεν άφηναν περιθώρια για συμπεριφορά άλλου είδους. Και ας μην αναφερθώ στο άγρυπνο και καχύποπτο βλέμμα των εφόρων. Ή στην απεριόριστη εξουσία τους.

Οι έφοροι έχουν την δύναμη και άρχοντες προ του τέλους της θητείας τους να παύουν ή να φυλακίζουν, κάποτε και να αποφασίζουν για την ζωή τους. Ελέγχουν όχι μόνο την λειτουργία του πολιτεύματος αλλά και τις ενέργειες των βασιλέων. Στις εκστρατείες δύο από αυτούς ακολουθούν τους βασιλείς, παρατηρώντας και κρίνοντας τους οπλίτες και τους επικεφαλής του στρατεύματος. Σκοπός τους είναι να διαπιστώσουν εκ του σύγγυς εάν τηρούνται οι νόμοι του Λυκούργου.

Για τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι έφοροι στο σκληρό και αταίριαστο τέλος του βασιλέα Κλεομένη, για την κρεούρησή του και τις συνακόλουθες εικασίες, δεν στα-

μάτησαν να συζητούν, καιρό μετά το γεγονός, πολίτες εκτός Σπάρτης. Διαδόσεις μόνον; Ας είναι. Ή μήπως δεν συζητήθηκε, ομολογώ ακροθιγώς, και η δική μου μυστική συμμετοχή στην ανίερη αυτή πράξη; Αλλά εσύ, Κάρνειε, που γνωρίζεις, χρυσολύρα θεέ, έλα, έλα κοίταξέ με. Ιδού. Ιδού εγώ απόψε με την ψυχή γυμνή. Δες την. Αθώα του εγκλήματος και καθαρή σαν την ψυχή του βρέφους. Άλλωστε πώς θα μπορούσα να ψευσθώ τώρα...

Πάντως με δυσαρέσκεια ακόμη θυμούμαι τον Λεωτυχίδα και την γεμάτη έπαρση και οργή ερώτησή του· όταν μου την απηύθυνε, την ώρα της αναχώρησής μας, παρατήρησα ότι είχε αλλάξει το χρώμα του προσώπου του. Ήταν κατακόκκινος, ενώ τα πτερύγια της μύτης του τρέμιζαν, σημάδι ταραχής. Ήξερα. Ήξερα πως είχε διαφωνίες με την κλήρωση των τριακοσίων, ή μάλλον θεωρούσε ότι το αποτέλεσμα ήταν νοθευμένο. Φυσικά ούτε ο χώρος ούτε ο χρόνος προσφέρονταν για αντιπαραθέσεις, ωστόσο όταν με ξαναρώτησε –μα τον Δία, με μια χροιά ειρωνείας στην φωνή– εάν σκοπεύω να αντιμετωπίσω τις στρατιές του Ξέρξη με τους τριακοσίους Ιππείς, κατάλαβα ότι με προκαλούσε. Εξοργίστηκα.

«Αν πρόκειται να πεθάνουν, κι εσύ γνωρίζεις πως αυτό είναι το μόνο βέβαιο, τότε, Λεωτυχίδα, είναι μεγάλος αριθμός. Για μελλοθάνατοι πολλοί είναι».

Αλλά εκείνος γύρισε αλλού το πρόσωπό του, σαν να μην άκουσε την απάντησή μου. Θύμωσα κι άλλο. Θύμωσα όπως δεν είχα θυμώσει εδώ και χρόνια. Θύμωσα γιατί ο συμβασιλέας μου είχε ευθύς εξαρχής πληροφορηθεί ότι κατά την πορεία μας θα έσπευδαν να ενωθούν μαζί μας δυνάμεις των συμμαχικών πόλεων. Ήταν παρών σε όλες τις συναντήσεις και τα συμβούλια. Παρών και στην Συνέλευση των συμμάχων στον Ισθμό. Τον κοίταξα με

απέχθεια. Μόνο που συγχρόνως αισθάνθηκα έναν οξύ πόνο στον λαιμό κι έφραξε στιγμιαίως η αναπνοή μου. Δεν πανικοβλήθηκα. Ήταν η προσπάθεια που κατέβαλα για να μην χειροδικήσω δημοσίως. Αλλά ευτυχώς κανείς δεν αντελήφθη την στιχομυθία. Κανείς. Καθένας είχε τον δικό του καημό να ημερέψει.

Ξεκινήσαμε για τις Θερμοπύλες ενώ γύρω μας και πέρα από εμάς είχε συγκεντρωθεί όλος σχεδόν ο πληθυσμός της Σπάρτης. Προχωρούσαμε υπό τον ήχο των αυλών. Μας συνόδευαν και κιθαρωδοί. Και λυριστές. Σ' εκείνη την κρίσιμη ώρα δεν στρέψαμε το βλέμμα ούτε στον Άρη ή στην Ενωύ, ούτε στην Αθηνά, τις πολεμικές θεότητες, αλλά στις Μούσες. Οι αυλητές αυλούσαν το εμβατήριο, το Καστόρειον λεγόμενο μέλος, το οποίο είναι μέλος πολεμικό και ακούγεται από τους Λακεδαιμονίους προ των μαχών προς εξύμνηση και ανάμνηση νικών. Οι οπλίτες σε λίγο ακούστηκαν σε εμβατήριο παιάνα:

«Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντα
ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ἧ πατρίδι μαρνάμενον...»¹

Στις Μούσες στρεφόμαστε πάντα εκείνες τις ώρες. Επιζητούμε το ωραίο. Την ευφορία που χαρίζει η μουσική. Την συνένωση και την ανάταση. Και ακολουθώντας τίποτε και κανείς να μην ταράξει την ευρυθμία, την ευταξία του αγώνα. Τον οποίο οφείλουμε να διεξαγάγουμε σαν να εκτελούμε χορό τελετουργικό. Έτσι συνηθίζουμε εμείς οι Σπαρτιάτες. Έτσι θα συνεχίσουν, ελπίζω, και τα

1. Οι στίχοι στα νεότερα χρόνια, και κατά την περίοδο του Αγώνα, ενέπνευσαν στον Σπυρίδωνα Τρικούπη το γνωστό: «Τι τιμή στο παλληκάρι όταν πρώτο στην φωτιά / σκοτωθεί για την πατρίδα με την σπάθα στην δεξιά!...»

παιδιά μας. Οπωσδήποτε τον πρώτο λόγο συνήθως έχει ο χρόνος· όχι όμως πάντα. Υπάρχουν άνθρωποι που του αντιστέκονται. Που τον νικούν.

Αύριο. Αύριο εμείς θα είμαστε οι νικητές. Όχι στην σύγκρουση με τις στρατιές του βάρβαρου βασιλέα παρά στην αναμέτρησή μας με τον εξολοθρευτή χρόνο.

Θέλω να κραυγάσω μες στο πηχτό σκοτάδι. Θέλω να υψώσω το πρόσωπο προς τον ουρανό δεητικά. Να απλώσω τα χέρια και να βάλω φωνή τραχιά που να ανταλλάξει μέχρι τα φαράγγια του Καλλίδρομου. Φωνή θριάμβου και φωνή οδύνης. Για όσα χάνουμε και για όσα πρόκειται να κερδηθούν. Κραυγή για το χθες. Κραυγή για το αύριο.

Το αύριο.

Δεν θα αργήσει.

ΕΙΧΑΜΕ ΞΕΚΙΝΗΣΕΙ με το φως του ήλιου, έτσι ώστε να είναι παρόντες όσο το δυνατόν περισσότεροι για να μας προπέμψουν. Και όντως ήσαν. Αμέτρητοι. Είχαν συγκεντρωθεί παιδιά και ηλικιωμένοι, μητέρες και οπλίτες, έφηβοι και νέες, όμοιοι, άνδρες μεστωμένοι, περίοικοι, είλωτες, τεχνίτες από μακρινούς συνοικισμούς, καλλιτέχνες, ναυτικοί. Πλήθος. Και όλοι μάς επευφημούσαν.

Περάσαμε απ' ανάμεσά τους, οι ολιγάριθμοι οπλίτες μπροστά, οι Ιππείς στην κεφαλή, εγώ ως αρχιστράτηγος πλαισιωμένος από τους επιλέκτους μου, πιο πίσω ακολουθούσαν περίοικοι και είλωτες, οι άμαξες της επιμελητείας και οι δούλοι. Προηγήθηκε βεβαίως ο ιερέας του Άρη, ο λεγόμενος πυρφόρος, κρατώντας τον πυρσό τον οποίο είχε ανάψει από τον βωμό του θεού και θα τον διατηρούσε άσβεστο μέχρι τα όρια της Σπάρτης. Στις Ερμές των συνόρων θα ετελείτο η Διαβατήρια θυσία όπου θα θυσιάαζα στον Δία Σωτήρα και στην Αθηνά Νίκη. Όχι, δεν θα μας επηρέαζαν οι οιωνοί, δεν υπήρχαν περιθώρια γι' αυτό. Και δεν πιστεύω ότι εκφράζομαι ασεβώς λέγοντας ότι παρεβλέψαμε τα θείκα σημάδια ή αδιαφορήσαμε για τους οιωνούς της θυσίας. Ήδη γνωρίζαμε. Εξάλλου με το πρώτο φως της ημέρας είχαμε θυσιάσει στον Δία Αγήτορα¹ και

1. αγήτωρ, -ορος (δωρ.) = αρχηγός, διοικητής, άρχων.

παρότι οι οιωνοί ήσαν σκοτεινοί και το σφάγιο δεν είχε λοβό στο ήπαρ, δεν συζητήσαμε καν. Ο φίλτατος ανάμεσα στους άνδρες που εξεστράτευσαν μαζί μου, ο οιωνοσκόπος Μεγιστίας, με είχε κοιτάξει και τα μάτια του ήσαν βαθυκόκκινα. Σαν τους χιτώνες μας. Με κοίταξε σιωπηλός και το πρόσωπό του είχε γίνει σκληρό σαν μαχαίρι. Δεν ανταπέδωσα το βλέμμα.

Έδειξα να μην σημειώνω την φοβερή σιωπή. Φοβήθηκα μήπως παρασυρθώ σε λόγια. Λόγια βαριά. Και φυσικά ανεπίστρεπτα. Αλλά και αυτός δεν επέμεινε, ο μάντης μου και φίλος ετών είναι άνθρωπος βαθυστόχαστος και βαθύτατα προσηλωμένος στο σπαρτιατικό ιδεώδες· και ο γιος του επίσης, ο οποίος μας ακολούθησε με τις συμμαχικές δυνάμεις.

Ο Μεγιστίας, Αχαρνάν, είναι γνωστό ότι κατάγεται από τον Μελάμποδα, τον φημισμένο γιατρό και μάντη που καταλάβαινε τις γλώσσες των ζώων· στη φυλακή όπου βρέθηκε κάποτε, για χάρη του ερωτευμένου αδελφού του, άκουσε την φωνή των σκουληκιών που ζούσαν στα πεπαλαιωμένα ξύλα και έμαθε ότι το οίκημα στο οποίο ήταν κρατούμενος θα γκρεμιζόταν το επόμενο πρωινό. Ώρες προσπαθούσε να γίνει πιστευτός από τον φύλακα έως ότου εκείνος αποφασίσει να βγουν από εκεί. Μόλις που πρόλαβαν. Έπειτα από λίγο το ετοιμόρροπο κτήριο κατέρρευσε με πάταγο. Ο αδελφός του σπουδαίου Μελάμποδα ήταν ο Βίας, μάντης και θεραπευτής επίσης. Εξάδελφός τους, από την γενιά της μητέρας τους, ήταν ο Ιάσων. Από αυτό το γένος έλκει την καταγωγή ο Μεγιστίας. Και ποτέ δεν μου ανέφερε εάν γνωρίζει την γλώσσα των ζώων. Την γλώσσα των θεών ασφαλώς την γνωρίζει. Και την γλώσσα της τιμής γνωρίζει. Είναι εδώ, βρίσκεται στις Πύλες, παρότι, για να μην

αναγκαστεί να μοιραστεί την τύχη μας, τον διέταξα να εγκαταλείψει. Αλλά μόνο τον μοναχογιό του δέχθηκε να στείλω πίσω με τους συμμάχους. Όταν –όχι χωρίς ενοχές μα και ανακούφιση– αποχωρούσαν όλοι, ο Μεγιστίας δεν εμφανίστηκε. Παραήταν συγκλονισμένος. Έτσι παραμένει κοντά μας. Και περιμένει. Έτοιμος. Όπως κι εμείς.

Την ώρα της αναχώρησης από την Σπάρτη ο παλιός μου φίλος με κοίταζε βουβά αλλά επίμονα. Κοίταζε και τα πλήθη που μας επευφημούσαν και μας τιμούσαν, με τα μάτια τους βαριά από τα κρυμμένα δάκρυα. Κοίταζε και την κατήφεια στα πρόσωπα των γερόντων. Την καρτερία που έκανε τα χέρια των μανάδων να σφίγγονται. Την συνοφρωμένη όψη των οπλιτών. Την θλίψη που έκανε ως και τον αέρα να βαραίνει. Όλα, όλα διακρίνονταν ξεκάθαρα, αλλά κανείς δεν μιλούσε γι' αυτά. Ούτε και θα μιλούσε ποτέ. Κανείς δεν θα φανερώσει πως την νύχτα όλη η πόλη ξαγρύπνησε από την οδύνη και την απόγνωση. Κανείς δεν θα πει ότι οι Ιππείς μου, άλλοι επιλεγμένοι από εμένα προσωπικώς και άλλοι από την ίδια την μοίρα, καθώς επιλέχθηκαν με κλήρο, με την απαραίτητη προϋπόθεση να έχουν γιο που θα αφήσουν πίσω τους, κανείς δεν θα μαρτυρήσει ότι οι άνδρες αυτοί, οι ανδρείοι και αποφασισμένοι, εγκατέλειψαν την πόλη χωρίς καν να γυρίσουν να κοιτάξουν πίσω τους ούτε για έναν αποχαιρετισμό. Ούτε για μια τελευταία γλυκιά, αγάπης ματιά. Ούτε για ένα «χαίρε».

Αναχωρήσαμε σε διάταξη μάχης, με βήμα συγχρονισμένο, με όργανα και πολεμικά άσματα. Ώρα που ο ήλιος είχε ήδη αρχίσει να θάλπει τα μικρά πουλιά, που είχαν, αφύσικα νωρίς, αρχίσει τους κελαηδισμούς και τα φτερουγίσματα· τα πουλιά διαθέτουν αισθήσεις που ο

άνθρωπος δεν φαντάζεται. Τα πουλιά της Σπάρτης εκείνο το πρωί ακούγονταν αναστατωμένα γιατί ήταν η πόλη που αναστατωνόταν. Που ξενυχτούσε. Φύγαμε πρωί, ενώ συνήθως οι αναχωρήσεις του στρατεύματος πραγματοποιούνται μετά τα μεσάνυχτα.

Το βράδυ, ενωρίς, είχαμε φθάσει στην Τεγέα.

Την ώρα της πρωινής αναχώρησης η Γοργώ ήλθε κοντά μου, πολύ κοντά, σχεδόν άγγιζαν τα σώματά μας. Γύρω το πλήθος. Ήταν αλύγιστη, ευθυτενής, αδάκρυτη. Ήταν η βασίλισσά μου, όπως πάντα. Ερμητικά κλειστή στις δύσκολες στιγμές. Τώρα όμως στα μάτια της πλανιόταν ένας τρόμος. Και η φωνή της, τρομαγμένη ακούστηκε και αυτή.

«Εγώ; Τι θα κάνω τώρα εγώ; Τι θα απογίνω; Έχεις κάποια συμβουλή να μου δώσεις, τώρα που...»

Δεν τελειώσε την φράση της. Άλλωστε δεν υπήρχε λόγος να την τελειώσει, θα ήταν ανόητο, προπάντων για γυναίκα τόσο ευφυή όπως εκείνη.

Κοιταχτήκαμε. Ένωσα να την αγαπώ τόσο πολύ, ώστε μου πόνεσαν τα σπλάγχνα. Πόνος βάρβαρος.

«Να κοιτάξεις να βρεις έναν άνδρα έντιμο και να γεννήσεις γερά και καλά παιδιά» της απάντησα.

Και η βασίλισσά μου, αγγίζοντας αδιόρατα τα δάχτυλα του αριστερού χεριού μου, «Όχι. Αυτό όχι, βασιλιά μου» φιθύρισε, και αυτές ήταν οι τελευταίες λέξεις που ανταλλάξαμε. Τα τελευταία βλέμματα.

Πίσω της ο Πλείσταρχος με ανασηκωμένο το κεφάλι, ακίνητος, με παρατηρούσε ανέκφραστα. Ίσως η αίσθησή του της ακοής οξυνόταν και πάλι υπερβολικά. Μάλλον βρισκόταν ξανά σε συναγερμό. Τον είχα δει και άλλοτε σε αυτήν την κατάσταση και ξέρω. Ξέρω πως διαθέτει κάποιο μυστικό, πιθανόν ιερό χάρισμα. Ποιο; Αγνώω.

Δεν είμαι σε θέση να πω, δυστυχώς δεν μου έμεινε καιρός να το συναναστραφώ πολύ το παιδί μου. Να γνωριστούμε καλύτερα. Να με εμπιστευθεί κι εγώ να τον αγκαλιάζω και να του μιλώ με τις ώρες. Τον γιο μου δεν τον χάρηκα όσο έπρεπε. Αλλά μήπως εκείνος χόρτασε την παρουσία μου; Κρίμα που τώρα είναι αργά για να επανορθώσω. Είναι αργά και για να αφήσω ελεύθερο απέναντι στην Γοργώ τον εαυτό μου. Να αφήσω την ποιότητα και το μέγεθος της αγάπης μου να φτερουγίσει εμπρός της σαν σπάνιο πουλί. Λυπούμαι που δεν τόλμησα να της προσφέρω όλα όσα σκόπευα μα διαρκώς ανέβαλλα. Κι έτσι ποτέ δεν θα μάθει πως τις νύχτες, πολλές τέλος πάντων νύχτες, αγρυπνούσα στο μισοσκόταδο μόνο για να την κοιτώ. Και μόνο για να ακούω την ήσυχη και ειρηνική αναπνοή της και κάτι ελαχιστότατους στεναγμούς ονείρων που ώρες ώρες έβγαζε. Μικρούς και τρυφερούς, σαν θρόισμα πουλιού. Και για να θαυμάζω τον λευκό, μακρύ λαιμό της, τον απαλότατο σαν των περιστερών, που στις καλλιτεχνικές συνθέσεις ευφραίνονται κουρνιασμένες κοντά στα σάνδαλα του Ορφέα. Ποτέ δεν θα μάθει πως ενώ εκείνη κοιμόταν αμέριμνη σαν παιδάκι, εγώ ξάπλωνα άυπνος για να την φυλώ. Άραγε από ποιον; Ίσως από τα δυσσώϊωνα όνειρα που πιθανόν να την επισκέπτονταν.